

האוניברסיטה
העברית
בירושלים

מדריך לסגל ההוראה

התאמות בדרכי הוראה והבחנות
עבור סטודנטים עם הפרעות קשב, ליקויי למידה,
מגבלות חושיות, פיזיות ונפשיות

קובץ
התאמות

חברי הסגל האקדמי שלום רב,

ברצוני להפנות את תשומת לבכם לסטודנטים עם מוגבלויות כגון: הפרעות קשב, ליקויי למידה, מגבלות חושיות, פיזיות, נפשיות, וקשיים נוספים - הלומדים באוניברסיטה העברית. סטודנטים אלו מתמודדים עם קשיים רבים, ופעמים רבות קשה להבחין בכך.

התפיסה המנחה בנושא זה בעולם המערבי היא כי קשיים אלו מקורם לא רק במאפייני הקושי של הסטודנטים אלא גם במפגש בין הקשיים הללו לסביבות הלמידה האקדמיות, שפעמים רבות אינן תואמות את צרכיהם. על החברה חלה האחריות לפתח סביבת למידה מותאמת, כדי לסייע להם להצליח להשתלב באקדמיה ובחברה בכלל. לאור זאת הוקמו באוניברסיטה מרכזי תמיכה לסטודנטים עם ליקויי למידה, הפרעות קשב ובעיות נגישות, ומרכז למידה לעיוורים ולקויי ראייה (בשיתוף עם עמותת על"ה). צוותי המרכזים רואים את עיקר תפקידם באיתור סטודנטים עם מוגבלויות ולייווי שלהם במשך לימודיהם האקדמיים. שאיפתנו כמוסד להשכלה גבוהה לסייע לסטודנטים אלה לממש באופן מרבי את פוטנציאל הלימוד שלהם.

מסמך זה הנו חלק מסדרת מאמצים שעושה האוניברסיטה העברית במטרה להעמיק את מודעות סגל ההוראה לסטודנטים אלו שחלקם משתתפים בשיעורים שאתם מלמדים, במטרה לעזור להם להתמודד עם תהליכי למידה מורכבים. חשוב לי להדגיש כי רוב ההמלצות המובאות במדריך זה עשויות להועיל לכלל הסטודנטים, מבלי לפגוע ברמה האקדמית אליה שואפת האוניברסיטה העברית.

אנא הקדישו דקות אחדות מזמנכם לקריאת המסמך, וחסבו ביניכם לבין עצמכם באיזו מידה אתם מיישמים את ההמלצות המובאות במדריך. לעתים קרובות אנו מוצאים שמאמץ קטן יחסית מצד סגל ההוראה יכול לסייע לסטודנט עם מוגבלות לסיים את לימודיו בהצלחה ולזכות בתואר אקדמי.

בברכה,

פרופ' אודי שביט

דיקן הסטודנטים

חברי הסגל האקדמי והמנהלי שלום,

נדמה שנאמר כבר הכול. על כך שהנגישות חשובה והכרחית גם באקדמיה, שבלעדיה ישנם סטודנטים שמתקשים לעבור את החסמים הראשונים ולהיכנס בשעריה כסטודנטים מן המניין; ומשכנסו, הם נאלצים להיאבק על זכותם הבסיסית לרכוש השכלה גבוהה בתנאים שיאפשרו להם להצליח בדומה לכל סטודנט אחר.

אנו מאמינים כי נדרשת תפיסה הוליסטית של נגישות - גישה המתייחסת להיבטי נגישות המרחב, הטכנולוגיה והשרותים הניתנים כמו גם התייחסות לפן החברתי. "נגישות" מתבטאת בתחומים רבים: בהיבט הפיזי, לדוגמה, הכוונה להנגשת השירותים השונים הניתנים בקמפוס. היבט נוסף ולא פחות חשוב הוא נגישות לימודית, כלומר, הנגשת חומרי הלימוד ודרכי ההוראה.

פרויקט סמ"ן - סטודנטים מובילים נגישות ושילוב, הינו מיזם משותף להתאחדות הסטודנטים והסטודנטיות בישראל וארגון ג'וינט ישראל - מסד נכויות. במסגרת הפרויקט פועלים יחדיו סטודנטים עם וללא מוגבלויות בגרעיני פעילות, למען קידום זכויות סטודנטים עם מוגבלויות בקמפוס. בנוסף, פועלים הסטודנטים למען העלאת המודעות בקרב ציבור הסטודנטים הרחב והסגל.

אנו בסמ"ן רואים בכם- הסגל האקדמי והמנהלי גורם משמעותי לקידום הנגישות והשילוב של סטודנטים עם מוגבלות באקדמיה ומאמינים בכך שעל כל חבר סגל להכיר את המוגבלויות השונות ואופני ההנגשה המקובלים ולפעול באופן רגיש, מתחשב ושוויוני.

מטרת חוברת זו היא להציג את המידע אודות דרכי ההוראה הנגישה ואופן יישומן במוסד האקדמי, מתוך כוונה שישמשו מקור השראה עבורכם והדרכה בתהליך ההנגשה ויסייעו בקידום של סטודנטים עם מוגבלות באקדמיה.

בברכה,

אסף קמיליאן

מנהל פרויקט סמ"ן

אקדמיה נגישה לסטודנטים עם מוגבלויות

חשיבות ההנגשה של המוסדות להשכלה גבוהה והלימודים בהם, נובעת ממרכזיותה של הזכות לשיוויון כזכות בסיסית של כל אדם ובכלל זה אנשים עם מוגבלויות. חשיבות זו של ההנגשה אף נובעת מהשינוי התפיסתי המאפיין בעשורים האחרונים את מדינות המערב, לפיו מוגבלותם של אנשים עם לקויות הינה בעיקרה תוצר של חסמים חברתיים והיעדר התאמה בין צרכיהם הגופניים והנפשיים לבין הסביבה. ביטוי לשינוי תפיסתי זה, ולהכרה בחשיבותה של ההנגשה, ניתן למצוא בחקיקת חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות בשנת 1998, ובחוק הכולל משנת 2005, שבו הורחבו ופורטו חובות ההנגשה. חוק זה הוביל לאחרונה להתקנת תקנות הנגישות במוסדות להשכלה הגבוהה, אשר פורסמו בנובמבר 2016, ואשר לפיהם מחויבים המוסדות להשכלה גבוהה, כולל האוניברסיטה העברית, לעמוד בסטנדרטים הגבוהים שקבע המחוקק הישראלי בדבר נגישות השירות.

חשוב לציין כי החוק מספק הגדרה רחבה למיהו האדם עם מוגבלות, אשר מוגדר כ"אדם עם לקות פיזית, נפשית או שכלית לרבות קוגניטיבית, קבועה או זמנית, אשר בשלה מוגבל תפקודו באופן מהותי בתחום אחד או יותר מתחומי החיים העיקריים". כמו כן, החוק מגדיר באופן נרחב יחסית גם מהי "נגישות", המהווה "אפשרות הגעה למקום, תנועה והתמצאות בו, שימוש והנאה משירות, קבלת מידע הניתן או מופק במסגרת מקום או שירות או בקשר אליהם, שימוש במתקניהם והשתתפות בתכניות ובפעילויות המתקיימות בהם, והכול באופן שוויוני, מכובד, עצמאי ובטיחותי (חוק שוויון זכויות אנשים עם מוגבלויות, התשנ"ח - 1998).

מהגדרה זו עולה כי האוניברסיטה מחויבת להנגיש לתלמידיה את כלל השירותים אותם היא מספקת, וכן לעשות זאת באופן שוויוני ומכבד.

סטודנטים עם ליקויי למידה והפרעות קשב

לאורך השנים הייתה מקובלת התפיסה כי תלמידים עם ליקויי למידה, הפרעות קשב, מגבלות חושיות וקשיים אחרים אינם מתאימים ללימודים אקדמיים, למרות שהפינוי כישורים רבים ויכולות גבוהות בתחומים רבים. לאחר סיום לימודיהם בבית הספר היסודי או התיכון, רבים מהם פנו לעולם העבודה והשתלבו בו, ואחרים לא הצליחו למצוא את מקומם בחברה. אלו שבחרו לפנות לאקדמיה בדרך כלל לא עמדו בתנאי הקבלה או נשרו מהלימודים במהלך השנה הראשונה או השנייה.

בעשורים האחרונים חלה התפתחות משמעותית בהבנת המנגנונים הקוגניטיביים שבבסיס לקויות הלמידה והפרעות הקשב, ובמקביל הלכה וגברה המודעות לחשיבות של התאמת סביבת הלמידה באופן שיאפשר לסטודנטים אלו לממש את הפוטנציאל שלהם. אבן דרך בשינוי זה ניתן לראות בחקיקת החוק האמריקני לשוויון הזדמנויות לאנשים עם מוגבלויות (ADA - Americans with Disabilities Act) בשנת 1990, ובחקיקה דומה בישראל של חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות בשנת 1998.

סטודנטים עם ליקויי למידה והפרעות קשב באוניברסיטה העברית

הסטודנטים המאובחנים כלקויי למידה באוניברסיטה העברית מהווים כ-8% מכלל הסטודנטים. קרוב לוודאי שאחוז דומה נמצא בכל כיתה שאתם מלמדים. לקויי למידה והפרעות קשב מוכרים כליקויים שקופים, וזאת בניגוד למוגבלות (disability) הנתפסת אצל רוב האנשים כדבר מוחשי הנראה לעין כגון עיוורון או נכות פיזית. לקות למידה היא לקות בלתי נראית שקשה להבחין בה, בגינה מתמודדים סטודנטים עם קשיי קריאה, כתיבה ועומס לימודי ככלל. לעתים קרובות גורם פער זה לחוסר אמון עמוק מצד הסביבה ביחס לקושי שמתארים לקויי הלמידה. כיוון שלא ניתן לכמת מגבלות אלו ללא אבחון מסודר ובעל תוקף, חשוב לברר אם בידי תלמיד, המעיד על קשיי למידה, יש אבחון כזה והאם פנה למרכז המקצועי הפועל במוסד לצורך אבחון ותמיכה. במרכז התמיכה והאבחון של האוניברסיטה העברית - מאבחנים סטודנטים ובהתאם לתוצאות האבחון הם זכאים להתאמות בדרכי למידה והיבחנות, שיאפשרו להם לעקוף במידת מה את הלקות, כך שלא תפגע ביכולתם להצליח בלימודיהם הזכאות להתאמות מעוגנת בחוק זכויות ליקויי למידה בהשכלה הגבוהה.

מטרת פרק זה במסמך היא להפנות את תשומת לבכם לאוכלוסיית לקויי הלמידה באוניברסיטה העברית ולצורך לכוון את ההוראה כך שתתאים גם לסטודנטים אלה, ותסייע בידם להתמודד עם תהליכי למידה עמוסים, רב-שלביים ומורכבים כנדרש במוסדנו. מסיפורי הצלחה של אקדמאים עם לקות למידה עולה כי סביבה תומכת, מכילה ומנגישה היא גורם מרכזי בהצלחתם בלימודים באקדמיה (רוסק, הלוינג ודהן, 2013; דהן וצדוק, 2012).

לקוויות למידה - אפיון

בבסיס לקות הלמידה כשלים קוגניטיביים במגוון שפה, יכולת מרחבית, זיכרון, כתיבה וקשב, המתבטאים בקשיים במספר תחומים מרכזיים כגון קריאה, כתיבה, רכישת שפה שנייה ויכולת חישוב. קשיים אלה משפיעים על הלמידה בפרט ועל חיי היום יום בכלל (דהן, מלצר ופינקלשטיין, 2011), לרוב מופיעים אצל בעלי אינטליגנציה ממוצעת ומעלה. גם אנשים בעלי אינטליגנציה גבוהה מאוד עשויים לסבול מלקויות למידה או הפרעות קשב. למרות קשת ההפרעות הרחבה, יש מספר מאפיינים מרכזיים המשותפים לרוב הסטודנטים עם לקות למידה:

- קושי בהבנת שאלות והוראות בשל קריאה לא מדויקת וכן השקעת מאמץ בפענוח הכתוב על חשבון התעמקות בתוכן.
- נטייה לפסוח על מילים, לעתים מילות מפתח, דבר המקשה על הבנת הנקרא.
- קושי רב לעמוד בקצב הקריאה הנדרש בחלק מן החוגים.
- קשיי ארגון מידע ופענוח טקסט הגוררים קצב תגובה אטי במטלות קוגניטיביות, ומכאן צורך בהארכת זמן בבחינות ולעתים בדחיית מועדי הגשה של תרגילים ועבודות.
- היווצרות "חורי זיכרון" עקב קידוד בלתי יעיל ובעיות שליפה, המקשים על למידה אפקטיבית בבחינות עמוסות פרטים הדורשות זיכרון יעיל.
- קשיי תפיסה מרחבית, קואורדינציה ומוטוריקה המשפיעים על היכולת לכתוב, איכות פלט הכתיבה, היכולת לפענח גרפים ומודלים רב-ממדיים והתמצאות בפלט כתוב בעל עומס ויזואלי.
- קושי במיקוד המשפיע על היכולת להקשיב לשיעור ולסכם אותו בו-זמנית, על היכולת להתמיד בפעולה קוגניטיבית רציפה מכל סוג בכיתה (בעיקר כשז עמוסה מאוד) ואף על הכנת עבודות, תרגילים, קריאה מרובה וכתובת בחינות.
- קשיים בהקשבה, בהתמדה ולעתים בנוכחות עקבית בשיעורים בשל מתח מצטבר ועייפות הנובעים ממאמץ היתר הנדרש ללמידה.
- נטייה לרפוס תגובה אימפולסיבי המתעצם בזמן לחץ וחרדה וגורם לבלבול, לשכחה ולטעויות "טיפשיות" כמו לשכוח להגיש תרגילים ועבודות בזמן ולהניחם בתא המתרגל; לפסוח על שאלות בתרגילים, בעבודות ובמבחנים; לא לרדת לעומקה של השאלה; לטעות טעויות קטנות בסימנים חשבוניים הגורמות בסופו של דבר לתשובה שאינה על אף תהליך חשיבה נכון והבנת דרך החישוב הנדרשת.

חשוב לדעת!

- הביצוע האקדמי של סטודנט לקוי למידה יכול להיות לא עקבי.
- אפשר שיהיו פערים בתחום הלמידה אצל אותו סטודנט. למשל, סטודנט יכול להיות בעל יכולת הבעה טובה מאוד בעל-פה, אולם הוא יתקשה להתבטא בכתב.
- סטודנט לקוי למידה עשוי להתקשות במילוי רצף הוראות או הוראות מורכבות.
- קריאה אִמית תשפיע על יכולתו של סטודנט לקוי למידה להתמודד עם עיבוד כמויות גדולות של חומר בזמן קצר.
- אִמיות כללית וקשיים בקשב, בריכוז ובהתארגנות יכולים להשפיע על קצב הגשת עבודות ותרגילים.
- הסטודנט יכול להתקל בקשיים במילוי טפסים או בארגון מערכת הלימודים.

סטודנטים עם מגבלות חושיות, בריאותיות ונפשיות.

- מרבית המגבלות אינן נראות לעין אך משפיעות באופן משמעותי על תפקוד הסטודנט.
- קיימת שונות רבה בין המאפיינים של אותה מגבלה אצל אנשים שונים ולכן הקשיים וכן צורכי הנגישות של סטודנטים עם מגבלות דומות יכולים להיות שונים אף הם.
- צורכי הנגישות של אותו סטודנט יכולים להשתנות במהלך לימודיו.

סטודנטים חרשים וכבדי שמיעה

באוניברסיטה העברית לומדים מדי שנה כמה עשרות סטודנטים כבדי שמע. האדם החרש/כבד השמיעה משתמש, באופן משמעותי, בערוץ החזותי על מנת לתקשר עם הזולת, כתחליף לערוץ השמיעתי. חשוב להבין שאנשים חרשים וכבדי שמיעה נמצאים לעולם בחסך של מידע והם לרוב תלויים בגורמים אנושיים מתווכים - כגון, מתורגמן/קלדן/סטודנטים אחרים, או במכשירי עזר לשמיעה - כל אלו אינם משתווים לשמיעה ממקור ראשון ואינם מביאים את השמיעה לשמיעה מתוקנת.

מחסומים ייחודיים בהם נתקלים סטודנטים חרשים וכבדי שמיעה באקדמיה:

- חסם בקליטת המידע השמיעתי במהלך הרצאות בכיתה, בסיורים לימודיים ובסרטים המוצגים ללא כתוביות.
- רעשי רקע שמקשים ביתר-שאת על השמיעה והקליטה של החומר הנלמד.
- עבור סטודנטים הנעזרים בקריאת שפתיים - אי יכולת להבין מרצים שמדברים עם הגב לכיתה, קושי לראות את פני המרצה מרחוק ובמקום שאינו מואר דיו, או כששפתיו מוסתרות על ידי שפם או זקן
- קושי בהשתתפות בדיונים בכיתה.
- קושי בשמיעת הנחיות והודעות בזמן בחינה.

כך תוכלו להתאים את הוראתכם לצרכים של סטודנט כבד שמיעה בכיתתכם:

- על פי בקשת הסטודנט - יש לשמור עבורו מקום בשורה הראשונה בכיתה.
- להעביר לסטודנט מראש סיכומי הרצאות ומצגות.
- במהלך ההרצאה יש להקפיד על קשר עין עם הסטודנט, תאורה טובה של אזור הבמה. כמו כן, יש להשתדל שלא להסתיר את הפה - חשוב במיוחד בעת כתיבה על הלוח.
- על פי בקשת הסטודנט המשתמש במערכת עזר לשמיעה - ענידת משדר על דש הבגד. המערכת מגבירה את קולו של הדובר המשודר ישירות אל המקלט שעונד הסטודנט ועל ידי כך היא מסייעת בנטרול המרחק ורעשי הרקע בכיתה/אולם ההרצאות ומאפשרת לו לשמוע את הנאמר באופן חזק וברור קצת יותר. בעת דיון בכיתה חשוב להעביר את המשדר בין הסטודנטים המשתתפים בשיח.
- הקרנת סרטים בשיעור - בליווי כתוביות בעברית או באנגלית. שימו לב כי ברוב רובם של הסרטונים המוצגים באתר YOUTUBE ישנה אפשרות לקבלת כתוביות על ידי לחיצה על הכפתור "הגדרות" בפינה ימנית תחתונה של מסך YOUTUBE.
- במהלך בחינה חשוב להסב את תשומת לבו של הסטודנט להערות ותיקונים ואף לכתוב אותם על הלוח.

סטודנטים עם מגבלות פיזיות ובעיות אורתופדיות

מגבלות פיזיות יכולות להיות מולדות או נרכשות, קבועות או זמניות ולהשתנות מבחינת מידת הפגיעה התפקודית שהן גורמות.

אתגרים ייחודיים לסטודנטים המתמודדים עם מגבלה פיזית:

עבור סטודנטים עם פגיעה בגפיים עליונות: קושי בכתיבה/הקלדה, שליפת ציוד וחומר לימוד מתיק/ מחשב.

עבור הסטודנטים שמגבלתם היא בגפיים תחתונות או בעיות גב: קושי בניידות (מעבר בין בניינים וכיתות לימוד, הגעה לשירותים), והיעדר זמן מספיק בהפסקה, קושי בישיבה ממושכת, קושי/ אי יכולת למצוא מקום ישיבה מותאם (כיסא סטודנט/ מקובע).

כך תוכלו להתאים את הוראתכם לצרכים של סטודנט המתמודדים עם מוגבלות פיזית או בעיה אורתופדית:

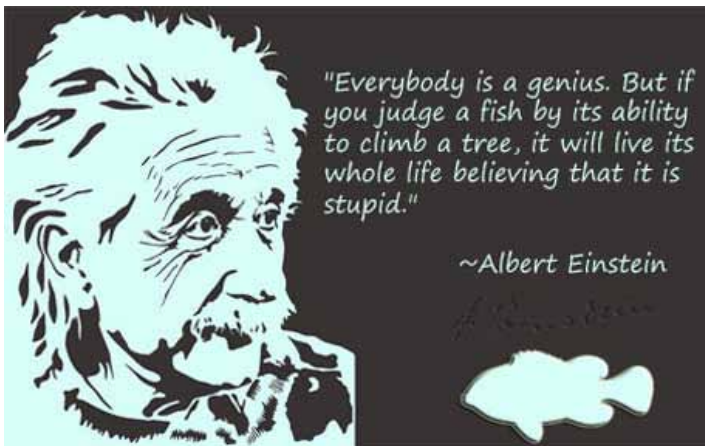
- באמצעות הקלפת ההרצאות, העברת מצגות וסיכומי שיעורים.
- סיוע במציאת פתרונות חלופיים לנגישות מבנית - חילופי כיתות.

סטודנטים עם ממחלות כרוניות, בעיות נוירולוגיות וקשיים נפשיים

המחסום העיקרי בו נתקלים סטודנטים עם ממחלות כרוניות, בעיות נוירולוגיות וקשיים נפשיים בתפקוד האקדמי הוא תנודתיות במצב הבריאותי והנפשי. תנודתיות זו עלולה להיות מלווה בכאבים, אי-שקט, עייפות כרונית ולגרום לפגיעה זמנית בתפקוד האקדמי ולהיעדרויות מלימודים ובחינות. כמו כן, חשוב להזכיר מחסומים רגשיים וקוגניטיביים המתלווים בחלק מהמקרים, כגון קושי בריכוז, קושי בעיבוד וארגון מידע, הימנעות, קושי ביצירת קשר, חרדה, ואת ההשפעות של הטיפול התרופתי שעלול לגרום, בין היתר, לתופעות לוואי הבאות: ירידה בזיכרון, בריכוז ובקשב, פגיעה בערנות, רעד.

כך תוכלו להתאים את הוראתכם לצרכים של סטודנט המתמודדים עם מחלות כרוניות וקשיים נפשיים בכיתתכם:

התחשבות מבחינת היעדרויות, דחיית מועדים להגשת מטלות, אפשרות לשיחה עם המרצה על הבעיות וחשיבה משותפת. מומלץ להתייעץ עם יחידת הנגישות לגבי מקרים מורכבים.

סטודנטים עיוורים וכבדי ראייה

השתלבות סטודנטים עיוורים וכבדי ראייה בלימודים האקדמיים

מדי שנה מצטרפים לאוניברסיטה העברית סטודנטים עם לקויות ראייה שונות, החל מעיוורון מוחלט וכלה ברמות שונות של שרידי ראייה, המצליחים להשתלב בלימודים האקדמיים. להלן הסבר על צורכיהם המיוחדים והצעות לדרכים שבעזרתן אתם, חברי סגל ההוראה בפקולטות השונות, תוכלו לסייע להם.

האתגרים הניצבים בפני סטודנטים כבדי ראייה ועיוורים

האתגרים שעמם נדרשים להתמודד סטודנטים כבדי ראייה ועיוורים הם מכניים במהותם. רוב הסטודנטים העיוורים בוחרים להקליט את ההרצאות או לסכמן בעזרת מחשב אישי. מחשבים אלה מצוידים בתוכנות המקריאות בקול את כל מה שמופיע על המסך או מתרגמות אותו על גבי צג ברייל שורה אחר שורה.

סטודנטים כבדי ראייה מתמודדים עם סוגים שונים של קשיי ראייה - החל מ"ראיית צינור" וכלה בראיית עצמים ממרחק קטן. קשה להסביר ולפרט את מגוון הקשיים ורמות הראייה ואת קשת הצרכים הרחבה הנגזרת מהם. לדוגמה, חלק מהסטודנטים יעבדו עם טקסט מוגדל מודפס, חלקם יעזרו במצלמות מיוחדות המגדילות טקסט מודפס, וחלקם יעדיפו להשתמש בתוכנות הגדלה המותקנות על מחשביהם.

כבדי לקרוא את החומר הנדרש, סטודנטים רבים עם לקויות ראייה או עיוורון נעזרים במקריאים. מספר שעות ההקראה שמקבל הסטודנט מוגבל, ולכן עליו להשתמש בהן בתבונה ולחלקן בין מטלות הקורסים השונים. בנוסף, התלות במקריאים גורמת לעתים לעיכובים בהגשת מטלות ובהכנת החומר לשיעורים. חשוב לציין שרוב המקריאים הם סטודנטים בעצמם, ובתקופת המבחנים קשה לתאם זמני עבודה בשל עומס הבחינות והעבודות, הן של הסטודנט והן של המקריא. בעקבות אילוצים אלה ייתכן שסטודנטים כבדי ראייה ועיוורים ייגשו אליכם בסוף שנה ויבקשו הארכה בהגשת עבודות והתגמשות לגבי ביצוע מטלות הקורס. אנא התחשבו באילוצים אלה.

לתשומת לבכם, כל סטודנט כבד ראייה או עיוור זכאי להתאמות במסגרת סבירה ובהתאם לצרכיו הטכניים, כמקובל לגבי סטודנטים עם לקויות למידה. עם זאת, במידה שהסטודנט אינו משלים את מטלות הקורס כמתבקש במסגרת מגבלותיו הטכניות, עליו לשאת בתוצאות כמו כל סטודנט אחר.

כך תוכלו להתאים את הוראתכם לצרכים של סטודנט כבדי ראייה ועיוורים

- הדפסת חומר הלימוד בגופן מוגדל.
- הקראת חומר הנכתב על הלוח בקול רם במהלך השיעור.
- הסבר מילולי של מצגות המוצגות בכיתה. הדבר רלוונטי במיוחד לחומר ויזואלי, כמו תמונות וסרטים.
- העלאת קובצי WORD למערכת השיעורים הממוחשבת במקום קובצי PDF (קובצי WORD נגישים יותר לסטודנטים עיוורים וכבדי ראייה).
- שימוש בטוש שחור כאשר כותבים חומר לימודי בזמן שיעור.
- העברת המצגות (שיוצגו בשיעור) לסטודנט מבעוד מועד.

המלצות כלליות

המלצות כלליות לשיפור ההוראה

- יש להקפיד על הוראות ישירות ועקביות.
- חשוב שמרצי הקורס יאפשרו לסטודנטים לפנות אליהם במידת הצורך.
- יש לדאוג שחומרי הקורס יהיו נגישים לכלל הלומדים - כולל לסטודנטים עם מגבלות שמיעה וראייה.
- רצוי לעשות שימוש מוגבר באמצעים חזותיים לפני השיעור, במהלכו ולאחריו - למשל, צילום של השיעורים ופרסום מערכי השיעור והמצגות באתר הקורס. כמו כן, מומלץ להציג באתר תקצירים של ההרצאות וסיכום הנקודות העיקריות.
- בהקלדת טקסט לקריאה יש להקפיד על שימוש בגופן (פונט) בגודל 12 לפחות, בהיר, מסודר וקל לפענוח, כאשר מדובר במצגות יש להקפיד על גודל של 22 או 24. בטקסט המיועד להדפסה מומלץ להשתמש בגופן מסוג Serif - גופן עם סיומות מחודדות של האות ועובי משתנה (כמו David); בטקסט המוצג על גבי מסך מומלץ להשתמש בגופן מסוג Sans-serif - גופן עם סיומות אחידות ועובי קבוע (כמו Arial). אין להשתמש בפונטים של כתב יד.
- יש לשמור חומרים כתובים כקובץ טקסט שניתן לבצע בו פעולות מסוג "העתק-הדבק", כדי שסטודנטים יוכלו להיעזר בתוכנות הקראה למיניהן. זכרו: כדי להעביר סיכום שיעור, מאמר או כל טקסט אחד לתוכנת הקראה יש להעתיקו; קחו בחשבון שטקסט הסרוק כקובץ תמונה לא ניתן להעביר לתוכנת הקראה!
- חשוב להעלות כל מצגת שהוצגה בשיעור לאתר הקורס עבור סטודנטים הזקוקים לשינון חוזר. אם ניתן מומלץ להעלות את המצגת לפני השיעור.
- כדאי לבחון את הסטודנטים באמצעות שיטות הערכה מגוונות: למשל, פרויקט מחקר, הצגה בכיתה, עבודות ותרגילים - כל זאת בנוסף למבחן מוגבל בזמן.
- רצוי לסייע לסטודנטים להבין את רצף ההרצאות, משום שבמקרים רבים סטודנטים עם קשיים "הולכים לאיבוד" עקב ריבוי מלל. מומלץ לפרסם סילבוס מובנה ומסודר שבעזרתו יובן ההיגיון ברצף ההרצאות בסמסטר. רצוי לסמן את רשימות הקריאה בכוכביות ולהדגיש את המאמרים החשובים יותר לקריאה, מתוך הנחה שסטודנטים עם לקויות למידה לא יצליחו לעמוד בעומס הקריאה הנדרש. כדאי לארגן את רשימת הקריאה בסילבוס לפי נושאים ותאריכי קריאה.
- מומלץ להיעזר בטכנולוגיות מסייעות (אפליקציות/תוכנות) לשיפור תהליכי למידה. רשימה של טכנולוגיות מופיעה בנספח למסמך זה (כולל מידע על איש קשר להתייעצות בנושא הטכנולוגיות).

המלצות לכתיבת סילבוס

- סדרו את רשימות הקריאה לפי קדימויות כדי להקל על המתקשים בקריאה להצליח להשתלט על מטלות הקריאה העיקריות של הקורס;
- פרטו הרכב הציון והציון היחסי של כל מטלה הניתנת בקורס, כדי שסטודנטים עם מגבלות למיניהם יוכלו להעריך לכך.
- רצוי לציין את עמדת המרצה ביחס לנוכחות עקבית בכיתה, להגשת עבודות באיחור וכן לחריגות אחרות מן הנדרש בקורס.
- אם בתכנית הקורס יש ימים מרוכזים או ימי יציאה לשטח יש לצייןם מראש, כדי שסטודנטים עם מוגבלויות יוכלו להתארגן בהתאם.
- לידיעה, היום מופיע באופן אוטומטי בתחתית כל סילבוס מקוון המשפט הבא (בעברית ובאנגלית):
- אם הינך זקוק/ה להתאמות מיוחדות בשל לקות מתועדת כלשהי עמה את/ה מתמודד/ת, אנא פנה/י ליחידה לאבחון לקויות למידה או ליחידת הנגישות בהקדם האפשרי לקבלת מידע וייעוץ אודות זכאותך להתאמות על סמך תעוד מתאים. למידע נוסף אנא בקר/י באתר דיקנט הסטודנטים.
- Students needing academic accommodations based on a disability should contact the Center for Diagnosis and Support of Students with Learning Disabilities, or the Office for Students with Disabilities, as early as possible, to discuss and coordinate accommodations, based on relevant documentation. For further information, please visit the site of the Dean of Students Office.
- מרצות ומרצים שיבחרו בכך יכולים להוסיף הערה אישית בסילבוסים שמחולקים בכיתה, או מופיעים במצגת הקורס, הערה שפותחת בפני סטודנט או סטודנטית עם מגבלה את האפשרות לפנות אל המרצה. דוגמה לנוסח אפשרי כזה:
- "סטודנטים עם מוגבלויות: האוניברסיטה העברית רואה חשיבות רבה בהנגשת דרכי ההוראה והשירותים הניתנים בה. לסטודנטים עם מוגבלויות החושבים שיזדקקו להתאמות במטלות ובדרכי ההוראה הניתנות בקורס זה, מומלץ לפנות במייל בהקדם האפשרי ליחידת הנגישות [negishut@savion.huji.ac.il] או ליחידת האבחון והתמיכה בסטודנטים עם ליקויי למידה והפרעות קשב [ldsupport@savion.huji.ac.il] כדי להבטיח שההתאמות תוכלנה להיות מיושמות במהלך הקורס ובבחינות הסיום. לאחר פנייה ליחידה הרלוונטית, את/ה מוזמן/ת לפנות למרצה הקורס על מנת לדון עמו/ה באפשרויות ליישום ההתאמות אשר הוצעו על ידי עובדי היחידה."

הנחיות למרצים לקראת שיעור ובמהלכו

- ציידו את הסטודנטים במילון מונחים כתוב שיסייע בידם להתכונן לשיעורים ולהכיר מונחים חדשים (אם ניתן).
- בעת הצגת נתונים או תהליכים אמפיריים, כדאי להשתמש בצבעים שונים כדי לסמן עמודות או שורות. דבר זה יקל על המעקב אחר הצגת הדברים. תצוגה ויזואלית מרווחת, ברורה ולא עמוסה מקלה מאוד על סטודנטים עם לקויות למידה.
- לפני השיעור העלו לאתר הקורס את המצגת הרלוונטית. כך יוכלו סטודנטים להדפיס את המצגת מבעוד מועד ולכתוב הערות בשוליים במהלך השיעור, קל וחומר לאחר השיעור. פרסמו באתר הקורס מצגות וסיכום הדברים העיקריים שנאמרו בכל הרצאה. רצוי גם להציג סיכומי ביניים ובסיום השיעור את סיכום הדיון.
- מומלץ להשתמש באמצעי הוראה מגוונים כמו מצגות וסרטים, במהלך ההרצאות. שימוש באמצעים כאלה מסייע לסטודנט לעבד טוב יותר את החומר הנלמד.
- חזרו בקצרה בתחילת כל שיעור על תוכני השיעור הקודם, ובסיום כל שיעור סכמו את נושאי הלמידה שנלמדו. חזרה זו תסייע לסטודנט לעקוב אחר רצף החומר הנלמד בקורס.
- בקבוצות תרגול ובמעבדות מומלץ להדריך את הסטודנט הדרכה פרטנית במידת האפשר.
- חשוב לדבר ברור ולאט ולהשיב על שאלות כדי לאפשר לסטודנטים לכתוב את עיקרי הדברים.
- אין להעיר הערות פוגעניות וציניות בנוגע לכתיב משובש, מחיקות ושגיאות כתיב. אם נתקלתם בחיבור משובש במיוחד, רצוי להזמין את הסטודנט לשיחה כדי להבין את מקור הבעיה.

חשוב לדעת!

הוספת כתוביות לסרטונים עשויה לסייע לאוכלוסיות שונות מקרב הסטודנטים - (לקויי שמיעה, עולים חדשים, הפרעות קשב) - לעקוב אחר הדיאלוג המופיע בסרטון. כתוביות מהוות מענה מצוין לסטודנטים עם מוגבלויות מסוגים שונים.

כתיבת עבודות

כתיבת עבודות מהווה מכשול מורכב עבור סטודנטים עם לקויי למידה והפרעות קשב בפרט ועבור סטודנטים עם קשיים בכלל.

- בתחילת הסמסטר יש לרכז עבור הסטודנטים דף הכולל הנחיות ברורות לכתיבת עבודה: ההיקף הנדרש, פירוט המבנה, מספר המקורות ואיכותם וכן צורת ההגשה (פורמט).
- כדאי לחלק את העבודה לפרקים ולקבוע תאריך יעד להגשת כל פרק.
- חשוב להנחות את הסטודנטים מהם השלבים הנדרשים בכתיבת העבודה: חיפוש מקורות ביבליוגרפיים, קביעת ראשי פרקים וכן הלאה.
- יש לאפשר לסטודנטים להתייעץ לעתים קרובות עם המרצה או המתרגל במהלך הכתיבה.
- יש לקבוע מראש תאריך יעד ברור וריאלי להגשה סופית של העבודה, ועם זאת לאפשר את הגמישות הנדרשת עבור סטודנטים שאינם מצליחים להגיש את העבודה בתאריך היעד.
- לגבי תרגילים שהסטודנטים נדרשים להגיש בזוגות או בשלשות - אם פנה אליך סטודנט בעל מגבלה בבקשה להגיש תרגילים בנפרד, אנא הקשב לו באורך רוח, נסה לברר אתו מדוע זו בקשתו, ואם יש לו סיבות מוצדקות השתדל לאשר לו זאת. סטודנטים לקויי למידה חשים לעתים שלא בנוח לחשוף את הלקות שלהם, ואינם רוצים להיות למעמסה על עמיתיהם ללימודים.

לקראת בחינות

- יש לתת לסטודנטים שאלות במתכונת הבחינה ודגם של תשובה נכונה. רצוי גם לתת דוגמאות של בחינות קודמות וסיכומי חומר, ולהדגיש את הנושאים העיקריים לחזרה לקראת הבחינה.

כתיבת בחינות

- יש לוודא שתצוגת הבחינה ברורה ומרווחת, ושהציון שיינתן על כל מדד הערכה ברור. בניסוח המבחן יש להימנע ממשפטים עם מבנה מורכב מדי כמו נְשָׁלִילָה כפולה ושילוב שאלה בתוך שאלה.
- יש לוודא שהבחינה תתייחס באופן ישיר לנושאים המרכזיים שנלמדו בקורס. מומלץ לאפשר בחירה בין שאלות.
- רצוי לשלב שאלות מסוגים שונים כדי להקל על סטודנטים המתקשים במענה על שאלות מסוג אחד, ולהציע (לדוגמה) מבחן הכולל גם שאלות רב-בְּרָרָה וגם שאלות פתוחות.

יש להימנע מניסוח שאלות באופן מתחכם, מבלבל או מטעה בכוונה תחילה וכן ממתן שאלות או תרגילים שפתרונם נשען על אלתור חשיבתי שאינו מוכר לסטודנט.

חשוב להתאים את אוצר המילים בבחינה לרמת הידע הלשוני של הנבחנים.

בבחינות שיש בהן שאלות פתוחות, יש להקפיד לא לדרוש כתיבה מרובה מדי בזמן מוגבל. ככלל, רצוי להעדיף שאלות הדורשות תשובות קצרות וענייניות על פני שאלות הדורשות תשובות ארוכות ומקיפות.

בדיקת בחינות ומתן ציונים

בפתרון בעיות במקצועות ריאליים רצוי להתייחס לדרך החישוב וההגעה לפתרון בנוסף לפתרון המתמטי הסופי.

בבחינות שבהן כתב היד משובש באופן המקשה על הבדק להעריך את הבחינה, רצוי לבקש מן הסטודנט להסביר את התשובות לבדק.

כדאי שקביעת הציון לא תבוסס על בחינה בלבד.

ראוי להדגיש כי רוב ההמלצות המובאות במדריך זה עשויות להועיל לכלל הסטודנטים ולא רק לסטודנטים עם מוגבלויות או לקויות למידה.

סיכום

מרכזי התמיכה באוניברסיטה העברית הוקמו בכדי לקדם הן את המודעות לנושא הנגישות והן את שרותי ההנגשה באוניברסיטה עבור אוכלוסיות שונות.

פעמים רבות לימודים אקדמיים מאפשרים שינוי אצל סטודנט עם לקות למידה או מגבלות אחרות, שהוזכרו במסמך זה, ומעודדים אותו להביא לידי ביטוי יכולות שהיו חבויות עד כה.

נכונות להקשיב ולצרכי הייחודיים של הסטודנט, לדון בכבוד ובענייניות בפתרונות מתאימים, לסייע לו בדרכי למידה, בחונכות ובהתאמת דרכי הוראה והיבחנות עבורו לפי הדרישות האקדמיות ודרישות המקצוע - מגדילים בוודאות את סיכויי לסיים בהצלחה את לימודיו באוניברסיטה העברית.

השתלבות אקדמית מוצלחת של סטודנטים עם מוגבלויות וסטודנטים עם לקויי למידה באוניברסיטה, תורמת להתמדתם בלימודים למרות הקשיים שבדרך. לא פחות חשובות האינטגרציה החברתית המוגדרת כהשתתפות פעילה בלימודים ולקיחת חלק בפעילויות שמחוץ לתכנית הלימודים, כמו גם האינטראקציה החיובית בין הסטודנט למערכות החברתיות של המוסד - קבוצת השווים לו, צוות הפקולטה, המורים ועובדי האוניברסיטה.

נשמח לייעץ ולענות לכל פונה - אנשי הסגל האקדמי והמנהלי וכמובן הסטודנטים עצמם.

ניתן להקל על סטודנטים המתמודדים עם מגבלות שונות מבלי להתפשר על הרמה האקדמית של הלימודים!

פרטי קשר

להלן פירוט שלוחות המרכז לאבחון ותמיכה בסטודנטים עם ליקויי למידה.

קמפוס הר-הצופים

שעות פתיחה - ימים א'-ה' בין השעות 09:00-15:00.

כתובת - מעונות רזניק, בניין 10, קומת הקרקע.

טל. 02-5881342

* עדיפות לפנייה במייל לדוא"ל: ldsupport@savion.huji.ac.il

קמפוס אדמונד ספרא (גבעת רם)

כתובת - מרכז התמיכה לסטודנטים (ליד בית הכנסת מול בניין מדעי כדור הארץ)

טל. 02-5494980

* עדיפות לפנייה במייל לדוא"ל - ldsupport@savion.huji.ac.il - עבור קרן.

קמפוס עין כרם

כתובת - הספרייה הרפואית, קומה 3 חדר 317 (ביחידה לחינוך רפואי).

* עדיפות לפנייה במייל לדוא"ל - liat.farkash@gmail.com - עבור ליאת.

קמפוס רחובות

כתובת - מרכז התמיכה לסטודנט (צמוד לשער חנקין - שער אחורי)

טל. 08-9489571

* עדיפות לפנייה במייל לדוא"ל - shirleyh@savion.huji.ac.il - עבור שירלי.

יחידת הנגישות

לייעוץ ניתן לפנות לרכזת היחידה, אסיה חנימוב

טל. 02-5880178 (קמפוס הר הצופים)

טל. 02-5494982 (קמפוס ספרא (גבעת רם))

דוא"ל: assiap@savion.huji.ac.il; negishut@savion.huji.ac.il

מרכז למידה לעיוור

לייעוץ ניתן לפנות לעו"ס מרכז למידה לעיוור, יפעת נחמיה-וולקוף

טל. 02-5882155

טל. 02-5883284

דוא"ל: yifatn@savion.huji.ac.il

תודות

תודה מיוחדת לכל מזכירות ההוראה והאחראים לבחינות העושים לילות כימים ליישום ההתאמות בדרכי ההיבחנות של סטודנטים עם ליקויי למידה וקשיי נגישות. תודה לצוות המרכז לחקר מוגבלויות בביה"ס לעבודה סוציאלית ולגרעין סמ"ן (תא סטודנטים מקדמים נגישות ושילוב) על נכונותם לסייע בהכנת חוברת זו.

נספח

מומלץ להיעזר בטכנולוגיות מסייעות (אפליקציות/תוכנות) לשיפור תהליכי למידה, כגון:

עלמה רידר - תוכנה/אפליקציה המאפשרת הקראה בעברית של מאמרים ודפי אינטרנט.

MINDOMO - יצירת מפות מושגים ויזואליות בשילוב תמונות, סרטונים ומאמרים.

SPITBALL - מערכת שיתוף חומרי לימוד המאפשרת לסטודנטים לדון בנושאים אקדמיים רלוונטיים.

QUIZLET - יצירת כרטיסיות ללמידה ולתרגול החומר.

AUDIONOTE - "מחברת חכמה" המאפשרת להקליד ולצלם את הלוח, ובמקביל להקליט את השיעור.

הדרכה על התוכנות ניתן לקבל אצל אחראי הטכנולוגיה במרכז התמיכה, אייל קורן.

כתבו: יהודית דנן, מנהלת מרכז האבחון והתמיכה לסטודנטים עם ליקויי למידה והפרעות קשב אסיה חנימוב, רכזת יחידת הנגישות משה עובד, מנהל המרכז לעיוור

